

Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Memnuniyet ve Sürdürülebilirliğine Etkili Olan Faktörler: Muş İli Örneği

Galip BAKIR^{1*}, Mustafa KİBAR²

¹Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, Kahramanmaraş, TÜRKİYE

²Sıirt Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, Sıirt, TÜRKİYE

Geliş Tarihi/Received: 30.05.2018

Kabul Tarihi/Accepted: 26.03.2019

ORCID ID (Yazar sırasına göre / by author order)

orcid.org/0000-0002-0816-227X orcid.org/0000-0002-1895-019X

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: galipbakir@hotmail.com

Öz: Bu çalışma, Muş ilindeki büyükbaş hayvancılık işletmelerinin memnuniyet ve sürdürülebilirliği ile buna etkili olduğu düşünülen; işletme mevki ve tipi, işletmecilerin yaşı, eğitim durumu, hayvancılık yapılan süre, hayvan mevcudu ve ırkı gibi faktörlerin etkilerini araştırmak amacıyla yapılmıştır. Araştırma materyalini, Muş il merkezi ve 5 ilçesinde 346 işletmede yapılan anket verileri oluşturmaktadır. Elde edilen verilerin çapraz tabloları SPSS paket programında oluşturulmuş ve önemlilik testi için ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucu, frekans değerlerine göre, işletmecilerin % 59.4'ünün hayvancılıktan memnun oldukları ve % 88.9'unun hayvancılığı sürdürmek istedikleri belirlenmiş; sürdürme nedeni olarak işletmecilerin % 43.3'ünün başka işlerinin olmadığı, % 20.1'inin hayvancılığı karlı bulduğu, % 18.5'inin elde ettiği gelirin kendilerine yettiği, % 9.4'ünün hayvancılığı sevdiği; sürdürmeme nedeni olarak ise hayvancılığın karlı olmadığı (% 72.5), zamanın olmaması (% 21.5) ve hayvancılığı sevmeme (% 6) gibi faktörler tespit edilmiştir. Hayvancılıktan memnuniyet ve işi sürdürmeye etkili olan işletme mevki ve tipi, işletmecilerin yaş ve eğitim durumu, hayvancılık yapılan süre, hayvan mevcudu ve ırkı gibi faktörlerin etkileri önemli ($p<0.01$) bulunmuştur. Sonuç olarak, işletmecilerin hayvancılıktan memnun olduğu ve hayvancılık faaliyetini sürdürmek için karlılık, elde edilen gelirin yeterli görülmesi ve başka işlerinin olmaması gibi faktörlerin ön plana çıktığı belirlenmiştir. İşletmelerin devamlılığı için, hayvancılıktan elde edilen gelirin artırılması ve maliyetin düşürülmesi yönünde teşviklerin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Büyükbaş işletmesi, memnuniyet, sürdürülebilirlik, Muş

The Factors Affecting the Satisfaction and Sustainability of the Dairy Cattle Farms: The Case of Muş Province

Abstract: This study was conducted for the purpose of investigating the satisfaction and sustainability of bovine livestock farms in Muş province along with certain factors known to affect these parameters such as age, educational status, duration of livestock farming, number of animals and race. The research material consisted of the survey data collected from 346 farms in Muş province and 5 districts. Crosstables of data are constituted on SPSS package program and chi square analysis are done for significance testing. Our analysis revealed that 59.4% of the farmers were satisfied with livestock farming and 88.9% of them wanted to keep their livestock. When asked about the reason of the desire for keeping their livestock; 43.3% of the farmers replied that they had no other jobs, 20.1% said that they found the livestock farming profitable, 18.5% declared that they were happy with the income and 9.4% indicated that they enjoyed livestock farming. On the other hand, when the farmers who did not have the desire of keeping their livestock farms were asked about the reason of their choices, the results turned out to be as 72.5% finding it non-profitable, 21.5% not having enough time, and 6% not enjoying animal farming. The effect of the factors such as the type and location of the establishment, the age and educational status of the farmers, the length of the livestock farming, the number of animals and the race were found to be statistically significant ($p<0.01$) on these decisions. As a result, it is determined that most farmers are satisfied with the livestock and the factors such as profitability, sufficient income and lack of other jobs come to the fore in order to maintain livestock activity. In order to sustain the enterprises, incentives for increasing the income from livestock and reducing the cost are thought to be beneficial.

Keywords: Cattle farm, satisfaction, sustainability, Muş

1. Giriş

Türkiye’de, 2010 yılında toplam 11.369.800 baş sığır mevcut olup; kültür, melez ve yerli ırkların payları sırasıyla % 36.92, % 41.40 ve % 21.68 şeklindedir. Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2017 yılı verilerine göre ise toplam sığır varlığı 15.943.586 baş olup, kültür, melez ve yerli ırkların oranları sırasıyla % 48.95, % 41.00 ve % 10.05’tir (Anonim, 2019). Bu verilere ek olarak; yıllar itibariyle Türkiye’de yıllık ortalama süt veriminin arttığı, ancak bu artışın toplam sığır varlığı içerisindeki kültür ve melez sığır sayısının artmasından ve yerli ırkların sayısının azalmasından kaynaklandığı, ırkların genetik potansiyellerinin ortaya çıkarılmasını sağlayacak çevre koşullarının sağlanmadığı ve dolayısıyla süt veriminin istenilen seviyelerin gerisinde kaldığı bildirilmektedir (Kibar ve Bakır, 2018). Sürdürülebilir bir süt sığırcılığı için hayvanların genetik kapasitesinden fizyolojik sınırlar içerisinde maksimum yararlanmak gerekmektedir. Bu nedenle Türkiye’de mevcut durumda, sürdürülebilir bir süt sığırcılığından bahsetmek pek mümkün görünmemektedir.

Sürdürülebilirlik kelime anlamı olarak; çeşitlilik ve üretkenliğin devamlılığı sağlanırken, daimi olabilmeye yeteneğini korumak olarak tanımlanır. Doğal kaynakların yok olma ihtimalinin fark edilmesiyle ortaya çıkan bir kavramdır. Ayrıca sürdürülebilirlik; doğanın ve gelecek kuşakların gereksinimlerine cevap verme yeteneğini tehlikeye atmadan, günlük ihtiyaçları temin ederek, kalkınmayı sürdürülebilir kılma yeteneğine sahip olma veya ekonomik, çevresel koşulların ve toplumsal gereksinimlerin gelecek kuşakların yaşam koşullarına zarar vermeden karşılanmalarını hedefleyen bir dünya görüşü olarak tanımlanmaktadır. Sürdürülebilir tarım, uzun dönemde doğal kaynakların korunmasının yanı sıra çevreye zarar vermeyen tarımsal teknolojilerin kullanıldığı bir tarımsal yapının oluşturulmasıdır. Türkiye’de, tarım tamamen endüstriyel karakter kazanmamakla birlikte dünyanın gelişmiş ülkelerinde olduğu gibi, bir yandan sentetik üretim girdileri denetimsizce kullanılmakta, diğer yandan da günümüzde olumsuz işleme teknik ve teknolojilerin oluşturdukları sonuçları düşünmeden oldukça yoğun bir tarımsal üretim yapılmaktadır. Günümüzde bu uygulamaların doğal dengenin bozulmasına olan etkileri ve besin zinciri yoluyla insanın yanı sıra tüm canlılara ulaşabilen yaşamsal tehlike yaratma özellikleri de sanayi ya da kentsel kirlilikler kadar dikkat çekmeye başlamıştır (Turhan, 2005; Pezikoğlu, 2012).

Bugün hayvancılığın sürdürülebilirliği açısından; hayvan hastalıkları ile mücadelenin etkin yapılması, özellikle yem gibi üretim maliyetlerinin

düşürülmesi ve damızlık temini için ırk ıslahında başarının artması ve ürünlerin değer fiyatta satılmasına uygun pazarların oluşturulması önemli unsurlardır. Ayrıca, işletmecilerin hayvansal üretimdeki deneyim sürelerinin bilinmesi, yetiştiricilerin hayvancılığı sürdürülebilir kıldıklarının göstergesi olarak değerlendirilebileceği anlamına gelmektedir. Yetiştirici düzeyinde ıslah ve çevre faktörlerinin iyileştirilmesine yönelik yapılacak bütün çalışmalarda başarılı olabilmek, doğrudan doğruya yetiştiricilerin katılımlarına bağlıdır. Yetiştiricilerin katılımları ise, yapılacak çalışmaların onların ihtiyaçlarına yönelik olması durumunda sağlanabilir. Yetiştiricilerin hangi noktalarda nelere ihtiyaçlarının olduğunu belirlemenin yegâne yolu ise, sahaya inip yetiştiricilerin problemlerini bire bir tespit etmekten geçmektedir. Bu amaçla Türkiye’nin birçok yöresinde sığırcılık işletmelerinin yapısal özelliklerini araştırmak üzere yürütülen çalışmalar son yıllarda artış göstermiştir (Tugay ve Bakır, 2009; Şeker ve ark., 2012; Bakan ve Aydın, 2016; Koçyiğit ve ark., 2016).

Bu araştırma; Muş ilinde bulunan süt sığırcılığı işletmelerinde hayvancılıktan memnuniyet ve hayvancılık işletmelerinin sürdürülebilirliği ile bunlara etkili olduğu düşünülen işletme mevki ve tipi, işletmecilerin yaşı, eğitim durumu, hayvancılık yapılan süre, hayvan mevcudu ve ırkı gibi faktörlerin etkilerini araştırmak amacıyla yapılmıştır.

2. Materyal ve Yöntem

Araştırma materyalini, Türkiye’nin Doğu Anadolu Bölgesi’nde yer alan Muş ili Merkez ve ilçeleri (Malazgirt, Bulanık, Hasköy, Korkut ve Varto) ile bağlı köylerde bulunan büyükbaş hayvancılık işletmelerinde yüz yüze yapılan anket verileri oluşturmuştur. Araştırmada, büyükbaş hayvan varlığı bakımından ilçeleri temsil eden köyler, bölgede görev yapan veteriner hekimlerin görüşü alınarak belirlenmiştir. Muş yöresine kayıtlı büyükbaş hayvancılık işletmelerinden 2017 yılında anket yolu ile veriler toplanmıştır. Muş Tarım ve Orman İl Müdürlüğü kayıtlarından alınan toplam işletme sayısı dikkate alınarak, 346 (% 3.3) işletme belirlenmiştir. İşletme sayısının belirlenmesinde örnek hacminin Yamane (2006) en az % 3’ü ve Cochran (1977)’in belirttiği örnek hacminin % 10’unun alınmasının yeterli olacağı ilkesi dikkate alınmıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanmış anket formları kullanılarak; işletmeler şansa bağlı olarak seçilerek anket çalışması yürütülmüştür. Anketlerin analizleri SPSS 21.0 paket programı kullanılarak çapraz tablolar oluşturulmuş ve önemlilik testi için ki-kare testi uygulanmıştır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004).

3. Bulgular ve Tartışma

Genel olarak frekans değerlerine göre, işletmecilerin % 59.4'ünün hayvancılıktan memnun oldukları ve % 88.9'unun hayvancılığı sürdürmek istedikleri belirlenmiştir. Sürdürme nedeni olarak; işletmecilerin % 43.3'ünün başka işlerinin olmadığı, % 20.1'inin hayvancılığı karlı bulduğu, % 18.5'inin elde ettiği gelirin kendilerine yettiği, % 9.4'ünün hayvancılığı sevdiği ve % 8.7'sinin ise bu sebeplerin ikili veya üçlü kombinasyonlarından oluşan diğer nedenlerden kaynaklandığı tespit edilmiştir (Tablo 1).

İşletmecilerin sığırıcılıktan memnun olma oranı diğer araştırmalarda; Şahin (1994) Ankara'da % 54.37, Özen ve Oluğ (1996) Burdur'da % 85.88, İldız (1999) Tokat'ta % 88.89, Soyak ve ark. (2007) Tekirdağ'da % 79, Kaygısız ve ark. (2008) Kahramanmaraş'ta % 67, Tugay ve Bakır (2009) Giresun'da % 96 ve Koçyiğit ve ark. (2016) Erzurum Hınıs ilçesinde % 44 olarak bildirmişlerdir. Bu araştırmada bulunan besicilikten memnuniyet oranı kimi araştırmalardan düşük kiminden yüksek ve kimine ise benzer bulunmuştur.

Soyak ve ark. (2007) Tekirdağ ilinde yaptıkları çalışmada işletmelerin % 47'sinin hayvancılığı sürdürmek istediklerini; Koçyiğit ve ark. (2016) işletmecilerin % 87'sinin sığırıcılığı sürdürmek istedikleri ve sürdürme nedeni olarak, yapacakları başka işlerinin olmamasını (% 37.9), elde edilen gelirin yeterli olmasını (% 26.4), besiciliği sevdiğini (% 20.7) ve besiciliğin karlı olduğunu (% 14.9) belirtmişlerdir. Bu araştırmada bulunan sürdürülebilirlik değeri Soyak ve ark. (2007)'in bildirdiği değerden oldukça yüksek ve Koçyiğit ve ark. (2016)'nın bildirdiği değerle benzer bulunmuştur. Bu durumda işletmecilerin sığırıcılığı önemsediklerini ve geçim kaynağı olarak gördükleri düşünülmektedir.

Benzer araştırmalarda sığır yetiştiriciliği yapma nedenlerini Giresun ilinde Tugay ve Bakır (2009) geçim kaynağı (% 73.7), ev ihtiyacını karşılama (% 14), geçime ilave katkı (% 9.8), alışkanlık (% 1.7) ve başka gelir kaynağı olmaması (% 0.8); Muş ilinde Şeker ve ark. (2012) % 55.1'inin geçim kaynağı veya geçime katkı (% 33.9) olması; Erzurum Hınıs ilçesinde Koçyiğit ve ark. (2016) % 79'ü geçim kaynağı olarak, % 11'i alışkanlık, % 7'si ev ihtiyaçlarını karşılamak ve % 3'ü ise aile bütçesine katkı sağlamak olarak belirtmişlerdir. Tugay ve Bakır (2009) Giresun ilindeki işletmecilerin sığırıcılıktan memnun olmayan işletmelerin % 46.6'sı sığırıcılığın karlı olmadığını, % 20'si yemin pahalı olması ve bakımın zor olmasını ve % 13.3'ü ise pazarının olmamasını bildirmişlerdir

Ayrıca, Ağrı ilinde yapılan araştırmada (Bakan ve Aydın, 2016), yetiştiricilerin büyük çoğunluğunun (% 85.8) süt sığırıcılığını ana geçim kaynağı olarak yaptıkları belirlenmiştir. Bu konuda yapılan diğer araştırmalarda (Tugay ve Bakır, 2009; Koçyiğit ve ark., 2016) ise, süt sığırıcılığının öncelikli olarak temel geçim kaynağı olarak yapıldığı bildirilmektedir. Bunların aksine Tekirdağ'da yetiştiricilerin % 57'sinin (Bintaş, 2011) ve Denizli de % 78.8'inin hayvancılığı ek gelir amaçlı yaptığı (Kayar, 2011); Erzincan'da ise % 51.6'sının ev ihtiyacını gidermek için yaptığı (Özyürek ve ark., 2014) bildirilmektedir.

Hayvancılıktan memnuniyet ile hayvancılığı sürdürme arasındaki çapraz ilişkiye bakıldığında, hayvancılıktan memnun olan işletmecilerin tamamı hayvancılığı sürdürmek istemektedir. Hayvancılığı sürdürmek isteyen işletmecilerin % 28.1'i başka işlerinin olmamasını ve hayvancılığın karlı olmasını ve % 22.1'i elde edilen gelirin kendilerine yettiği gibi, nedenlerinin olduğu tespit edilmiştir. Hayvancılıktan memnun olmayan ve aynı zamanda sürdürmek isteyen işletmecilerin % 75.2'sinin başka işleri olmadığından dolayı sürdürmek istedikleri tespit edilmiştir (Tablo 1). Belirtilen durumlardan dolayı hayvancılığı sürdürmek isteyen işletmecilerin sayılarının ve elde edilen gelirin artırılması gerekmektedir. Bunun içinde maliyetlerin düşürülmesi ve elde edilen ürünlerin değer fiyata satılması için birlik veya kooperatifçiliğin özendirilmesi önerilebilir. Bunun yanında, hayvancılıktan hem memnun olmayan hem de sürdürmek istemeyen işletmecilerin sürdürmeme nedenleri, hayvancılığın karlı olmaması (% 72.5), zamanlarının olmaması (% 21.5) ve hayvancılığı sevmeme (% 5.9) olarak bulunmuştur (Tablo 1).

İşletmecilerin hayvancılıktan memnun olması ve hayvancılığı sürdürmelerine; işletmelerin bulunduğu mevki ve tipi, işletme sahibinin yaşı, eğitim durumu, hayvancılık yapılan süre ve hayvan mevcudu ve ırkı gibi faktörlerin etkileri incelenmiştir. Buna göre, hayvancılıktan memnun olan ve sürdürmek isteyen işletmeler ile mevkiiler arasındaki ilişki istatistiksel olarak önemli bulunmuştur ($p < 0.01$). Varto ilçesinde işletmecilerin tamamı işi sürdürmek isterken, bu oran Malazgirt ilçesinde % 76.8 oranı ile diğer ilçeler arasında en düşük olarak bulunmuştur. Malazgirt'te işi sürdürmek istemeyen (% 23.2) işletmecilerin % 81'i hayvancılığın karlı olmadığını, % 14.3'ü zamanlarının olmadığını ve % 4.8'i hayvancılığı sevmediklerini belirtmişlerdir. Korkut ve Varto ilçelerinde hayvancılığı karlı bulan işletmecilerin oranları sırasıyla % 56.5 ve % 32.7 iken, Hasköy'de bulunan işletmelerin tamamı karlı bulunmamaktadır. Başka iş olmadığı için hayvancılığı

sürdüren işletmelerin oranı Hasköy'de % 72.2, Bulanık'ta % 50.5, Varto'da % 49.1 olarak bulunmuştur. Merkezde bulunan işletmelerin % 85.2'si işi sürdürmek istemekte, ancak hayvancılığın karlı olmadığını ve başka işi olmadığından sürdürdüğü tespit edilmiştir. Yine burada işi sürdürmek istemeyen işletmelerin % 66.7'si hayvancılığın karlı olmadığını belirterek, işi sürdürme nedeninde düşük karlılık oranını (% 8.5) teyit etmektedir (Tablo 2).

İşletmecilerin % 64'ünün hayvancılıktan memnun oldukları ve % 72.9'unun hayvancılık dışında başka işle uğraşmadıkları tespit edilmiştir. Mevki bazında ise, en fazla memnuniyetin % 95.8 oranıyla Korkut ilçesindeki işletmelerde olduğu, bunu % 79.5 oranıyla Merkez'de bulunan işletmelerin izlediği belirlenmiştir. Memnun olmayan işletmelerin en fazla olduğu ilçe Hasköy olmuştur. Hasköy'de bulunan işletmelerin % 62.5'i hayvancılıktan memnun değilken, yine bu mevkiideki işletmelerin sadece % 26.3'ünün başka işle uğraştığı, aksine % 73.7'sinin başka bir işle de uğraşmaması dikkat çekici olarak bulunmuştur (Tablo 2).

Genel olarak hayvancılıktan memnun olan işletmelerin hayvancılığı sürdürme nedenleri arasında, hayvancılıktan başka işlerinin olmaması (% 44.8), elde edilen gelirin kendilerine yetiyor olması (% 19.8) ve karlılık (% 18.5) gibi faktörler ön plana çıkmaktadır. Hayvancılıktan memnun olmayan işletmecilerin ise, memnun olmamalarına rağmen hayvancılığı sürdürmek istemelerinin, yoğun şekilde yapacak başka işlerinin olmamasından ileri geldiği belirlenmiştir. Hayvancılıktan memnuniyet ve işi sürdürme nedeni ile mevki arasındaki üçlü çapraz ilişkiye bakılmıştır. Hayvancılıktan memnuniyet ve işi sürdürme üzerine işletmelerin mevkiisi çok önemli ($p<0.01$) düzeyde etkili olmuştur. Buna göre, mevki bazında hayvancılıktan memnun olan işletmelerde karlılık faktörü Malazgirt'te % 35.9 iken, Varto ilçesinde % 52.9'a, Korkut ilçesinde ise % 56.5'e yükselmiştir. Hayvancılıktan memnun olmayıp ancak işi sürdürmek isteyen işletmelerin işi sürdürme nedeni olarak yapacak başka işin olmamasının, genellikle % 50 ve üzerinde bir orana sahip olduğu, bu oranın Merkez'deki işletmelerde % 84.6'ya ve Hasköy'de ise % 90.9'a yükseldiği tespit edilmiştir (Tablo 3).

Kars'ta yapılan bir araştırmada, bölgedeki yetiştiricilerin birçoğunun sığır yetiştiriciliği hakkında herhangi bir eğitiminin bulunmadığı, yetiştiricilik faaliyetlerini tamamen geleneksel yöntemlerle yaptığı ve işletme sahiplerinin çoğunun hayvancılığı geçimlik olarak gördüğü ve hayvancılık sektörü dışında başka gelir kaynağının

bulunmadığı bildirilmektedir (Tilki ve ark., 2013a).

Hayvancılıktan memnuniyet ve işi sürdürme üzerine işletmecilerin eğitim düzeyi çok önemli ($p<0.01$) düzeyde etkili olmuştur. Buna göre hayvancılıktan memnun olup işi sürdürmek isteyen işletmecilerden eğitim düzeyi ortaokul ve üniversite olanlarda (% 31.3 ve % 33.3) karlılık faktörü öne çıkarken, okuryazar olmayanlarda ise hayvancılıktan başka işlerinin olmaması (% 37.5) öne çıkmıştır. Ayrıca hayvancılıktan memnun olmayıp işi sürdürmek isteyen işletmecilerin eğitim düzeylerinin tamamında % 50'nin üzerinde bir oranla yapacak başka işlerinin olmaması dikkat çekici bulunmuştur (Tablo 4).

Hayvancılıktan memnuniyet ve işi sürdürmeye işletmecilerin yaşının etkisi çok önemli bulunmuştur ($p<0.01$). Buna göre, yaşı 30 ve altı olan işletmecilerin hayvancılıktan memnun oldukları ve % 41.4'ünün karlı olduğunu düşündükleri için hayvancılığı sürdürmek istedikleri tespit edilmiştir. Bu oran, yaş aralığı 31-40 olan işletmecilerde % 33.3 iken, yaş arttıkça oranın düştüğü tespit edilmiştir. Buna göre, genç ve işe yeni başlayan işletmecilerin hayvancılığı diğer yaş gruplarına göre daha çok benimsedikleri anlaşılmaktadır. Diğer faktörlerde olduğu gibi yaş faktöründe de hayvancılıktan memnun olmadığı halde yapacak başka işleri olmadığı için hayvancılığı sürdüren işletmecilerin oranı bir hayli yüksek (% 69.7-% 87.0) bulunmuştur (Tablo 4).

İşletmelerde hayvancılıktan memnuniyet ve işi sürdürmeye işletmecilerin hayvancılık yaptıkları sürenin etkisi çok önemli ($p<0.01$) bulunmuştur. Hayvancılıktan memnun olan ve işi sürdürmek isteyen 10 yıl ve daha az sürede hayvancılık yapan işletmecilerin işi sürdürme nedeni olarak karlılık faktörü % 49.2 oranıyla en yüksek bulunmuştur. Ancak, bu gruptaki işletmecilerin hayvancılıktan memnun olmamasına rağmen, % 75 oranında yapacak başka işleri olmadığı için hayvancılığı sürdürdükleri tespit edilmiştir. Karlılık faktörüne ait bu oran hayvancılık yaptığı süre 21-30 arasında olan işletmelerde % 6'ya düşmüştür. Bu işletmelerde işi sürdürme nedeni olarak % 32 oranında yetiyor ve % 40 oranında yapacak başka işlerinin olmaması gibi faktörler öne çıkmıştır. Yaş ile hayvancılık yapılan süre arasında yapılan çapraz analizde, $30 \leq$ yaşa sahip işletmecilerin % 74.5'inin hayvancılık yaptıkları sürenin $10 \leq$ yıl olan işletmeciler olduğu belirlenmiştir. Buna göre, genç işletmecilerin hayvancılığı geçim kaynağı olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Ayrıca, 21-30 yıl hayvancılık yapan işletmecilerin, hayvancılıktan memnun olmalarına rağmen, başka iş olmadığı için yapanların oranı diğerlerine göre daha yüksek (% 40) bulunmuştur. Yine bu yaş grubunda,

Tablo 1. Hayvancılıktan memnuniyet ile sürdürme ve sürdürmeme nedenleri arasındaki ilişki

Memnuniyet	Sürdürme**			Sürdürme nedeni**			Sürdürmeme nedeni						
	Evet	Hayır	Toplam	Karlı	Yetiyor	Başka iş yok+ iş yok	Hayvancılığı seviyor	Başka iş yok+ sevme/yetiyor	Toplam	Karlı değil	Zamanı yok	Hayvancılığı sevmiyor	Toplam
Evet	Adet 202	0	202	56	44	56	26	17	199	-	-	-	-
	% 100.0	0.0	100.0	28.1	22.1	28.1	13.1	8.5	100.0	-	-	-	-
Hayır	Adet 99	42	141	1	17	82	0	9	109	37	11	3	51
	% 70.2	29.8	100.0	.9	15.6	75.2	0.0	8.3	100.0	72.5	21.6	5.9	100.0
Toplam	Adet 301	42	343	57	61	138	26	26	308	37	11	3	51
	% 87.8	12.2	100.0	18.5	19.8	44.8	8.4	8.4	100.0	72.5	21.6	5.9	100.0

**; p<0.01

Tablo 2. Hayvancılığı sürdürme, sürdürme ve sürdürmeme nedenleri, hayvancılıktan memnuniyet ve başka bir işle uğraşma ile mevki arasındaki ilişki

Mevki	Sürdürme**			Sürdürme nedeni**			Sürdürmeme nedeni			Hayvancılıktan memnuniyet**			Başka bir işle uğraşma**					
	Evet	Hayır	Toplam	Karlı	Kendine yetiyor	Başka işi yok	Hayvancılığı seviyor	Başka işi yok	Zamanı yok	Hayvancılığı sevmiyor	Toplam	Evet	Hayır	Toplam	Evet	Hayır	Toplam	
Merkez	Adet 46	8	54	4	8	4	20	9	6	1	9	35	9	44	24	27	51	
	% 85.2	14.8	100	8.5	17	42.6	19.1	12.8	100	66.7	22.2	11.1	100	80	20.5	47	52.9	100
Malazgirt	Adet 63	19	82	15	20	28	4	3	70	17	3	1	21	42	39	29	52	81
	% 76.8	23.2	100	21.4	28.6	40	5.7	4.3	100	81	14.3	4.8	100	52	48.1	36	64.2	100
Bulanık	Adet 96	12	108	7	16	48	9	15	95	5	6	1	12	67	36	17	90	107
	% 88.9	11.1	100	7.4	16.8	50.5	9.5	15.8	100	41.7	50	8.3	100	65	35	16	84.1	100
Hasköy	Adet 18	2	20	0	3	13	2	0	18	2	0	0	2	6	10	5	14	19
	% 90	10	100	0	16.7	72.2	11.1	0	100	100	0	0	100	38	62.5	26.3	73.7	100
Korkut	Adet 23	1	24	13	5	2	2	1	23	1	0	0	1	23	1	6	17	23
	% 95.8	4.2	100	56.5	21.7	8.7	8.7	4.3	100	100	0	0	100	96	4.2	26	73.9	100
Varto	Adet 55	0	55	18	9	27	0	1	55	6	0	0	6	33	21	10	45	55
	% 100	0	100	32.7	16.4	49.1	0	1.8	100	100	0	0	100	61	38.9	18	81.8	100
Toplam	Adet 301	42	343	57	61	138	26	26	308	37	11	3	51	206	116	91	245	336
	% 87.8	12.2	100	18.5	19.8	44.8	8.4	8.4	100	72.5	21.6	5.9	100.0	64	36	27	72.9	100

**; p<0.01

Tablo 3. Hayvancılığ sürdürme nedenlerinin mevkiye göre dağılımı

Mevki		Karlı	Yetiyor	Başka iş yok	Hayvancılığı seviyor	Başka iş yok + sevmek/ yetiyor	Toplam
Merkez**	Evet	Adet 4	6	9	9	6	34
		% 11.8	17.6	26.5	26.5	17.6	100.0
Merkez**	Hayır	Adet 0	2	11	0	0	13
		% 0.0	15.4	84.6	0.0	0.0	100.0
Malazgirt**	Evet	Adet 4	8	20	9	6	47
		% 8.5	17.0	42.6	19.1	12.8	100.0
Malazgirt**	Hayır	Adet 1	8	21	0	1	31
		% 3.2	25.8	67.7	0.0	3.2	100.0
Bulanık**	Evet	Adet 7	13	26	9	7	62
		% 11.3	21.0	41.9	14.5	11.3	100.0
Bulanık**	Hayır	Adet 0	3	22	0	8	33
		% 0.0	9.1	66.7	0.0	24.2	100.0
Hasköy	Evet	Adet 7	16	48	9	15	95
		% 7.4	16.8	50.5	9.5	15.8	100.0
Hasköy	Hayır	Adet -	2	3	2	-	7
		% -	28.6	42.9	28.6	-	100.0
Korkut	Evet	Adet 13	5	2	2	1	23
		% 56.5	21.7	8.7	8.7	4.3	100.0
Korkut	Hayır	Adet -	5	2	2	-	9
		% -	21.7	8.7	8.7	-	100.0
Varto**	Evet	Adet 18	6	9	-	1	34
		% 52.9	17.6	26.5	-	2.9	100.0
Varto**	Hayır	Adet 0	3	18	-	0	21
		% 0.0	14.3	85.7	-	0.0	100.0
Toplam**	Evet	Adet 18	9	27	-	1	55
		% 32.7	16.4	49.1	-	1.8	100.0
Toplam**	Hayır	Adet 56	44	56	26	17	199
		% 28.1	22.1	28.1	13.1	8.5	100.0
Toplam**	Evet	Adet 1	17	82	0	9	109
		% .9	15.6	75.2	0.0	8.3	100.0
Toplam**	Hayır	Adet 57	61	138	26	26	308
		% 18.5	19.8	44.8	8.4	8.4	100.0

**; p<0.01

Tablo 4. Hayvancılığı sürdürme nedenlerinin işletmecilerin eğitim durumu ve yaşına göre değişimi

Eğitim durumu	Sürdürme nedeni						Toplam
	Karlı	Yetiştir	Başka iş yok	Hayvancılığı seviyor	Başka iş yok+sevmek/yetiştir	Yaş	
Okuryazar değil*	Adet	4	4	6	2	0	16
	%	25	25	37.5	12.5	0	100
	Memnuniyet	0	1	4	0	3	8
İlkokul**	Adet	4	5	10	2	3	24
	%	16.7	20.8	41.7	8.3	12.5	100
	Memnuniyet	20	13	28	8	9	78
Ortaokul**	Adet	0	8	36	0	4	48
	%	0	16.7	75	0	8.3	100
	Memnuniyet	20	21	64	8	13	126
Lise+**	Adet	21	18	36	11	8	94
	%	22.3	19.1	38.3	11.7	8.5	100
	Memnuniyet	11	11	11	4	0	37
Toplam**	Adet	0	5	16	0	2	23
	%	0	21.7	69.6	0	8.7	100
	Memnuniyet	11	16	27	4	2	60
Okuryazar değil*	Adet	55	43	55	25	17	195
	%	28.2	22.1	28.2	12.8	8.7	100
	Memnuniyet	1	17	82	0	9	109
İlkokul**	Adet	0.9	15.6	75.2	0	8.3	100
	%	0.9	15.6	75.2	0	8.3	100
	Memnuniyet	56	60	137	25	26	304
Ortaokul**	Adet	18.4	19.7	45.1	8.2	8.6	100
	%	18.4	19.7	45.1	8.2	8.6	100
	Memnuniyet	57	61	138	26	26	308
Lise+**	Adet	18.5	19.8	44.8	8.4	8.4	100
	%	18.5	19.8	44.8	8.4	8.4	100
	Memnuniyet	15	20	40	8	8	91
Okuryazar değil*	Adet	15	20	44	8.8	8.8	100
	%	16.5	22	44	8.8	8.8	100
	Memnuniyet	56	44	56	26	17	199
İlkokul**	Adet	28.1	22.1	28.1	13.1	8.5	100
	%	28.1	22.1	28.1	13.1	8.5	100
	Memnuniyet	1	17	82	0	9	109
Ortaokul**	Adet	0.9	15.6	75.2	0	8.3	100
	%	0.9	15.6	75.2	0	8.3	100
	Memnuniyet	56	60	137	25	26	304
Lise+**	Adet	18.4	19.7	45.1	8.2	8.6	100
	%	18.4	19.7	45.1	8.2	8.6	100
	Memnuniyet	57	61	138	26	26	308
Okuryazar değil*	Adet	18.5	19.8	44.8	8.4	8.4	100
	%	18.5	19.8	44.8	8.4	8.4	100
	Memnuniyet	15	20	40	8	8	91
İlkokul**	Adet	15	20	44	8.8	8.8	100
	%	16.5	22	44	8.8	8.8	100
	Memnuniyet	56	44	56	26	17	199
Ortaokul**	Adet	28.1	22.1	28.1	13.1	8.5	100
	%	28.1	22.1	28.1	13.1	8.5	100
	Memnuniyet	1	17	82	0	9	109
Lise+**	Adet	0.9	15.6	75.2	0	8.3	100
	%	0.9	15.6	75.2	0	8.3	100
	Memnuniyet	56	60	137	25	26	304
Okuryazar değil*	Adet	18.4	19.7	45.1	8.2	8.6	100
	%	18.4	19.7	45.1	8.2	8.6	100
	Memnuniyet	57	61	138	26	26	308
İlkokul**	Adet	18.5	19.8	44.8	8.4	8.4	100
	%	18.5	19.8	44.8	8.4	8.4	100
	Memnuniyet	15	20	40	8	8	91
Ortaokul**	Adet	15	20	44	8.8	8.8	100
	%	16.5	22	44	8.8	8.8	100
	Memnuniyet	56	44	56	26	17	199
Lise+**	Adet	28.1	22.1	28.1	13.1	8.5	100
	%	28.1	22.1	28.1	13.1	8.5	100
	Memnuniyet	1	17	82	0	9	109
Okuryazar değil*	Adet	0.9	15.6	75.2	0	8.3	100
	%	0.9	15.6	75.2	0	8.3	100
	Memnuniyet	56	60	137	25	26	304
İlkokul**	Adet	18.4	19.7	45.1	8.2	8.6	100
	%	18.4	19.7	45.1	8.2	8.6	100
	Memnuniyet	57	61	138	26	26	308
Ortaokul**	Adet	18.5	19.8	44.8	8.4	8.4	100
	%	18.5	19.8	44.8	8.4	8.4	100
	Memnuniyet	15	20	40	8	8	91
Lise+**	Adet	15	20	44	8.8	8.8	100
	%	16.5	22	44	8.8	8.8	100
	Memnuniyet	56	44	56	26	17	199
Okuryazar değil*	Adet	28.1	22.1	28.1	13.1	8.5	100
	%	28.1	22.1	28.1	13.1	8.5	100
	Memnuniyet	1	17	82	0	9	109
İlkokul**	Adet	0.9	15.6	75.2	0	8.3	100
	%	0.9	15.6	75.2	0	8.3	100
	Memnuniyet	56	60	137	25	26	304
Ortaokul**	Adet	18.4	19.7	45.1	8.2	8.6	100
	%	18.4	19.7	45.1	8.2	8.6	100
	Memnuniyet	57	61	138	26	26	308
Lise+**	Adet	18.5	19.8	44.8	8.4	8.4	100
	%	18.5	19.8	44.8	8.4	8.4	100
	Memnuniyet	15	20	40	8	8	91
Okuryazar değil*	Adet	15	20	44	8.8	8.8	100
	%	16.5	22	44	8.8	8.8	100
	Memnuniyet	56	44	56	26	17	199
İlkokul**	Adet	28.1	22.1	28.1	13.1	8.5	100
	%	28.1	22.1	28.1	13.1	8.5	100
	Memnuniyet	1	17	82	0	9	109
Ortaokul**	Adet	0.9	15.6	75.2	0	8.3	100
	%	0.9	15.6	75.2	0	8.3	100
	Memnuniyet	56	60	137	25	26	304
Lise+**	Adet	18.4	19.7	45.1	8.2	8.6	100
	%	18.4	19.7	45.1	8.2	8.6	100
	Memnuniyet	57	61	138	26	26	308
Okuryazar değil*	Adet	18.5	19.8	44.8	8.4	8.4	100
	%	18.5	19.8	44.8	8.4	8.4	100
	Memnuniyet	15	20	40	8	8	91
İlkokul**	Adet	15	20	44	8.8	8.8	100
	%	16.5	22	44	8.8	8.8	100
	Memnuniyet	56	44	56	26	17	199
Ortaokul**	Adet	28.1	22.1	28.1	13.1	8.5	100
	%	28.1	22.1	28.1	13.1	8.5	100
	Memnuniyet	1	17	82	0	9	109
Lise+**	Adet	0.9	15.6	75.2	0	8.3	100
	%	0.9	15.6	75.2	0	8.3	100
	Memnuniyet	56	60	137	25	26	304

**; p<0.01, *; p<0.05

hayvancılığı sevdikleri için yapan işletmelerin oranı diğerlerine göre daha yüksek (% 16) olması dikkat çekici bulunmuştur. Hayvancılıktan memnun olmayan ancak işi sürdürmek isteyen işletmelerde faktör olarak, yapacak başka işin olmamasına ait oran 31 yıl ve üzeri hayvancılık yapan işletmelerde en düşük (% 34.6) iken, bu oran 11-20 yıl arasında hayvancılık yapan işletmelerde % 82.1'e yükselmiştir (Tablo 5).

Ağrı ilinde yapılan araştırmada Bakan ve Aydın (2016) işletmecilerin hayvancılık ile uğraşma sürelerini ortalama 24.3 ± 1.2 yıl, Özyürek ve ark. (2014) ve Şahin ve Gürsoy (2016) sırasıyla Erzincan'da 22.2 yıl ve Iğdır'da 25.74 yıl, Erdoğan ve ark. (2004) Kars'ta 31.1 yıl ve Tilki ve ark. (2013b) Kars ilinde 30.2 yıl olarak bildirilmektedir. Ayrıca, 11-20 yıl aralığında deneyime sahip yetiştiricilerin oranı Rize ilinde % 71.1 (Savaş ve Yenice, 2016), Erzurum ili Hınıs ilçesinde % 45.87 (Güler ve ark., 2016) olarak bulunmuştur.

İşletmelerde hayvancılıktan memnuniyet ve işi sürdürmeye işletmelerde bulunan hayvan sayısının etkisi çok önemli bulunmuştur ($p < 0.01$). Buna göre hayvancılıktan memnun olan ve işi sürdürmek isteyen ve hayvan sayısı 9'un altında olan işletmelerde neden olarak, karlılık % 32.6 oranıyla ilk sırada yer almıştır. Karlılığa ait bu oran hayvan sayısı 21-40 olan işletmelerde % 34.8'e yükselmiştir. Ancak, bu grupta hayvancılıktan memnun olmayıp, başka iş olmadığı için işi sürdürmek isteyenlerin oranı diğer gruplara göre en yüksek (% 82.4) olması dikkat çekici bulunmuştur (Tablo 5).

Bakan ve Aydın (2016) tarafından Ağrı ilinde yapılan araştırmada, işletmelerde bulunan sığır sayısını ortalama 19.9 ± 2.5 baş olarak, gruplama sıralamasında ise işletmelerin % 32'si 11-15 baş, % 25.5'i ise 21 baş ve üzeri, % 20.8'i 6-10 baş % 17.9'u 16-20 baş sığira sahip olduklarını bildirmektedirler. Bu konuda yapılan diğer çalışmalarda işletme başına düşen sığır sayısı; Kars'ta 23.4 baş (Erdoğan ve ark., 2004), Erzurum'da 18 baş (Çoban ve ark., 2013) ve Sivas ilinde 23.8 baş (Akkuş, 2009; Hozman ve Akçay, 2016) olarak belirlenmiştir. İşletme başına düşen sığır sayısının en düşük olduğu ilin ise 1.9 baş ile Rize (Savaş ve Yenice, 2016) olduğu tespit edilmiştir.

Hayvancılıktan memnuniyet ve işi sürdürmeye işletme tipinin etkisi çok önemli bulunmuştur ($p < 0.01$). Buna göre, süt işletmelerinde hayvancılıktan memnuniyet ve işi sürdürmede öne çıkan faktör % 36.4 oranıyla karlılık olmuştur. Kombine verimli işletmelerde ise öne çıkan faktör % 32 oranıyla hayvancılıktan başka işin olmadığı

tespit edilmiştir. Hayvancılıktan memnun olmayıp ancak hayvancılığı da sürdürmek isteyen süt ve kombine tipindeki işletmelerin neden olarak yapacak başka işlerinin olmadığı (% 76.5 ve % 74.1) tespit edilmiştir (Tablo 6).

Hayvancılıktan memnuniyet ve işi sürdürmeye ırkın çok önemli ($p < 0.01$) bir faktör olduğu ve işletmelerde yetiştirilen ırka göre işi sürdürme nedenlerinde değişiklik görülmüştür. Buna göre, hayvancılıktan memnun olup yerli ırk olan işletmelerin işi sürdürme nedeni olarak başka işlerinin olmaması (% 37.5) ön plana çıkmıştır. Bu işletmelerde, elde edilen gelirin yetiyor seçeneği % 25 oranıyla ikinci sırada gelirken, karlılık faktörü % 12.5 oranıyla en düşük düzeyde kalmıştır. Yine bu işletmelerde hayvancılıktan memnun olmayıp, ancak işi sürdürmek isteyenlerin elde edilen gelirin yetiyor olması % 30.8 oranında bulunmuştur. Bu işletmelerde hayvancılıkta karlılık sürdürülebilirlik için olmaz şart olarak görülmektedir. Buna karşın, hayvancılıktan memnun olan ve işi sürdürmek isteyen ve işletmesinde kültür ırkı bulunan işletmelerde ise karlılık (%51.6) ön plana çıkmıştır. Diğer taraftan hayvancılıktan memnun olmayan ve işi sürdürmek isteyen işletmelerde hayvancılıktan başka yapacak işin olmaması sırasıyla % 69.2, % 71.1, % 75.0, % 75.9 ve % 84.6 oranlarında bulunmuştur (Tablo 7). İşletmesinde yerli, kültür veya melez ırk bulunduran yetiştiricilerin süt sığırcılığından memnun olmadıkları halde devam etmelerinin nedeni yapacak başka işlerinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Ancak memnun olanlar ise sürdürme nedeni olarak, yerli ırkı olan yetiştiriciler yine başka işlerinin olmamasını, kültür ve melez ırkı olanlar ise karlı olmasından dolayı sürdürdüklerini bildirmişlerdir. Yani işletmelerinde kültür ve melez ırkı bulunan işletmecilerin daha iyi kazanç elde ettiği düşünülmektedir.

Hayvancılıktan memnun olup ancak başka işle uğraşan işletmelerin işi sürdürme nedeni olarak karlılık (% 30.9) ön plana çıkarken, bunu % 27.3 oranıyla elde edilen gelirin yetiyor olması izlemektedir. Hayvancılıktan başka işle uğraşan ve hayvancılıktan memnun olmayan işletmelerde işi sürdürme nedeni olarak % 72 oranında yapacak başka işin olmaması bulunmuştur. Diğer taraftan hayvancılıktan başka işle uğraşmayan ve hayvancılıktan memnun olan ve olmayan işletmelerde hayvancılığı sürdürme nedeni olarak yapacak başka işin olmaması % 33.1 ve % 76.2 bulunmuştur. Hayvancılıktan başka işle uğraşmayan ve hayvancılıktan memnun olan ve olmayan işletmelerin işi sürdürme nedeni olarak, % 61.1 oranıyla hayvancılığın karlı olmadığı düşüncesinin yaygın olduğu tespit edilmiştir (Tablo 6).

Tablo 5. Hayvancılığın sürdürme nedenlerinin hayvancılık yapılan süreye ve hayvan sayısına göre değişimi

Hayvancılık Yaptığı süre	Sürdürme nedeni						Toplam
	Karlı	Yetiyor	Başka iş yok	Hayvancılığın seviyor	B. iş yok+	sevme/ yetiyor	
10¹⁰	Adet	29	11	8	6	5	59
	%	49.2	18.6	13.6	10.2	8.5	100
Memnuniyet	Adet	1	3	18	0	2	24
	%	4.2	12.5	75	0	8.3	100
Toplam	Adet	30	14	26	6	7	83
	%	36.1	16.9	31.3	7.2	8.4	100
11-20**	Adet	16	12	18	8	7	61
	%	26.2	19.7	29.5	13.1	11.5	100
Memnuniyet	Adet	0	5	23	0	0	28
	%	0	17.9	82.1	0	0	100
Toplam	Adet	16	17	41	8	7	89
	%	18	19.1	46.1	9	7.9	100
21-30*	Adet	3	16	20	8	3	50
	%	6	32	40	16	6	100
Memnuniyet	Adet	0	3	16	0	5	24
	%	0	12.5	66.7	0	20.8	100
Toplam	Adet	3	19	36	8	8	74
	%	4.1	25.7	48.6	10.8	10.8	100
31+**	Adet	8	4	9	3	2	26
	%	30.8	15.4	34.6	11.5	7.7	100
Memnuniyet	Adet	0	4	20	0	2	26
	%	0	15.4	76.9	0	7.7	100
Toplam	Adet	8	8	29	3	4	52
	%	15.4	15.4	55.8	5.8	7.7	100
Toplam**	Adet	56	43	55	25	17	196
	%	28.6	21.9	28.1	12.8	8.7	100
Memnuniyet	Adet	1	15	77	0	9	102
	%	1	14.7	75.5	0	8.8	100
Toplam	Adet	57	58	132	25	26	298
	%	19.1	19.5	44.3	8.4	8.7	100
Hayvan sayısı	Adet	15	9	10	8	4	46
	%	32.6	19.6	21.7	17.4	8.7	100
Memnuniyet	Adet	0	6	16	0	2	24
	%	0	25	66.7	0	8.3	100
Toplam	Adet	15	15	26	8	6	70
	%	21.4	21.4	37.1	11.4	8.6	100
10-20**	Adet	12	10	12	4	4	42
	%	28.6	23.8	28.6	9.5	9.5	100
Memnuniyet	Adet	1	3	22	0	4	30
	%	3.3	10	73.3	0	13.3	100
Toplam	Adet	13	13	34	4	8	72
	%	18.1	18.1	47.2	5.6	11.1	100
21-40**	Adet	16	8	16	3	3	46
	%	34.8	17.4	34.8	6.5	6.5	100
Memnuniyet	Adet	0	4	28	0	2	34
	%	0	11.8	82.4	0	5.9	100
Toplam	Adet	16	12	44	3	5	80
	%	20	15	55	3.8	6.3	100
≥41**	Adet	13	15	17	11	6	62
	%	21	24.2	27.4	17.7	9.7	100
Memnuniyet	Adet	0	4	15	0	1	20
	%	0	20	75	0	5	100
Toplam	Adet	13	19	32	11	7	82
	%	15.9	23.2	39	13.4	8.5	100
Toplam**	Adet	56	42	55	26	17	196
	%	28.6	21.4	28.1	13.3	8.7	100
Memnuniyet	Adet	1	17	81	0	9	108
	%	0.9	15.7	75	0	8.3	100
Toplam	Adet	57	59	136	26	26	304
	%	18.8	19.4	44.7	8.6	8.6	100

**; p<0.01, *; p<0.05

Tablo 6. Hayvancılığı sürdürme nedenlerinin işletme tipine ve başka işle uğraşmaya göre değişimi

İşletme tipi	Sürdürme nedeni						Sürdürme nedeni						Sürdürmeme nedeni					
	Karlı	Yetiyor	Başka iş yok	Hayvancılığı seviyor	Başka iş yok+sevmek/yetiyor	Toplam	Karlı	Yetiyor	Başka iş yok	Sevmek	Başka iş yok+sevmek/yetiyor	Toplam	Karlı değil	Zamanı yok	Sevmek	Toplam		
Süt**	Adet	36	21	24	10	8	99	Adet	17	15	8	9	6	55	-	-	-	
	%	36.4	21.2	24.2	10.1	8.1	100	%	30.9	27.3	14.5	16.4	10.9	100	-	-	-	
	Memnuniyet	Hayır	0	10	39	0	2	51	Memnuniyet	Hayır	7	18	0	0	25	11	7	18
	%	0	19.6	76.5	0	3.9	100	%	0	28	72	0	0	100	61.1	38.9	100	
Kombine**	Adet	36	31	63	10	10	150	Adet	17	22	26	9	6	80	11	7	18	
	%	24	20.7	42	6.7	6.7	100	%	21.3	27.5	32.5	11.3	7.5	100	61.1	38.9	100	
	Memnuniyet	Hayır	20	23	32	16	9	100	Memnuniyet	Hayır	38	29	47	17	11	142	-	-
	%	20	23	32	16	9	100	%	26.8	20.4	33.1	12	7.7	100	-	-	-	
Toplam**	Adet	1	7	43	0	7	58	Adet	1	9	61	0	9	80	25	3	31	
	%	1.7	12.1	74.1	0	12.1	100	%	1.3	11.3	76.3	0	11.3	100	80.6	9.7	9.7	
	Memnuniyet	Hayır	21	30	75	16	16	158	Memnuniyet	Hayır	39	38	108	17	20	222	25	3
	%	13.3	19	47.5	10.1	10.1	100	%	17.6	17.1	48.6	7.7	9	100	80.6	9.7	9.7	
Toplam**	Adet	56	44	56	26	17	199	Adet	55	44	55	26	17	197	-	-	-	
	%	28.1	22.1	28.1	13.1	8.5	100	%	27.9	22.3	27.9	13.2	8.6	100	-	-	-	
	Memnuniyet	Hayır	1	17	82	0	9	109	Memnuniyet	Hayır	1	16	79	0	9	105	36	10
	%	0.9	15.6	75.2	0	8.3	100	%	1	15.2	75.2	0	8.6	100	73.5	20.4	6.1	
Toplam**	Adet	57	61	138	26	26	308	Adet	56	60	134	26	26	302	36	10	3	
	%	18.5	19.8	44.8	8.4	8.4	100	%	18.5	19.9	44.4	8.6	8.6	100	73.5	20.4	6.1	
	Memnuniyet	Hayır	57	61	138	26	26	308	Memnuniyet	Hayır	56	60	134	26	26	302	36	10
	%	18.5	19.8	44.8	8.4	8.4	100	%	18.5	19.9	44.4	8.6	8.6	100	73.5	20.4	6.1	

***: p<0.01, *: p<0.05

Tablo 7. Hayvancılığı sürdürme nedenlerinin mevcut ırka göre değişimi

Mevcut ırk	Sürdürme nedeni							Toplam
	Karlı	Yetiştir	Başka iş yok	Hayvancılığı seviyor	Başka iş yok+ sevmek/yetiştir			
Yerli	Evet	Adet 2	4	6	-	4	16	16
	%	12.5	25.0	37.5	-	25.0	100.0	100.0
Yerli	Hayır	Adet 0	4	9	-	0	13	13
	%	0.0	30.8	69.2	-	0.0	100.0	100.0
Toplam	Adet	2	8	15	-	4	29	29
	%	6.9	27.6	51.7	-	13.8	100.0	100.0
Kültür**	Evet	Adet 16	7	6	2	-	31	31
	%	51.6	22.6	19.4	6.5	-	100.0	100.0
Kültür**	Hayır	Adet 0	3	9	0	-	12	12
	%	0.0	25.0	75.0	0.0	-	100.0	100.0
Toplam	Adet	16	10	15	2	-	43	43
	%	37.2	23.3	34.9	4.7	-	100.0	100.0
Melez**	Evet	Adet 20	18	16	11	7	72	72
	%	27.8	25.0	22.2	15.3	9.7	100.0	100.0
Melez**	Hayır	Adet 0	7	27	0	4	38	38
	%	0.0	18.4	71.1	0.0	10.5	100.0	100.0
Toplam	Adet	20	25	43	11	11	110	110
	%	18.2	22.7	39.1	10.0	10.0	100.0	100.0
Yerli+melez*	Evet	Adet 6	7	17	5	4	39	39
	%	15.4	17.9	43.6	12.8	10.3	100.0	100.0
Yerli+melez*	Hayır	Adet 0	2	22	0	5	29	29
	%	0.0	6.9	75.9	0.0	17.2	100.0	100.0
Toplam	Adet	6	9	39	5	9	68	68
	%	8.8	13.2	57.4	7.4	13.2	100.0	100.0
Yerli+kültür+melez**	Evet	Adet 11	6	9	6	2	34	34
	%	32.4	17.6	26.5	17.6	5.9	100.0	100.0
Yerli+kültür+melez**	Hayır	Adet 1	1	11	0	0	13	13
	%	7.7	7.7	84.6	0.0	0.0	100.0	100.0
Toplam	Adet	12	7	20	6	2	47	47
	%	25.5	14.9	42.6	12.8	4.3	100.0	100.0
Toplam**	Evet	Adet 55	42	54	24	17	192	192
	%	28.6	21.9	28.1	12.5	8.9	100.0	100.0
Toplam**	Hayır	Adet 1	17	78	0	9	105	105
	%	1.0	16.2	74.3	0.0	8.6	100.0	100.0
Toplam	Adet	56	59	132	24	26	297	297
	%	18.9	19.9	44.4	8.1	8.8	100.0	100.0

**; p<0.01; *: p<0.05

Bu konuda yapılan diğer araştırmalarda, Ağrı ilindeki yetiştiricilerin ana faaliyetinin tarım ve hayvancılık olduğu, şletmecilerin % 96.2'sinin süt sığırıcılığı dışında da faaliyet gösterdiği; bu faaliyetlerin % 83.1'ini yine tarımın diğer kolları, çok az bir kısmı ticaret (% 8.8'i) ve memurluk (% 4.8'i) yaptığı bildirilmektedir (Bakan ve Aydın, 2016). Ayrıca, şletmecilerin süt sığırıcılığı dışındaki faaliyetlere ait oranı Şeker ve ark. (2012) Muş ilinde % 52.0; Özyürek ve ark. (2014) Erzincan'da % 62.6; Hozman ve Akçay (2016) Sivas'ta % 63.0; Savaş ve Yenice (2016) Rize'de % 91.9; Koçyiğit ve ark. (2016) Hınıs ilçesinde % 17.0, başka bir faaliyetle uğraşmayanların oranını % 83.0 olarak bildirmişlerdir.

4. Sonuçlar

Sonuç olarak, Muş ilindeki büyükbaş süt sığırı şletmelerinde yetiştiricilerin süt sığırıcılığından memnun oldukları ve sürdürmek istedikleri belirlenmiştir. Muş ilinde süt sığırıcılığının sürdürülebilir olması ve sürdürmek isteyen şletmecilerin sayılarının artırılması için, yetiştiricilerin elde ettiği gelirin artırılması ve şletme maliyetinin düşürülmesi gerekmektedir. Bunun içinde devletin teşvik sisteminin artırılarak devam etmesi ve elde edilen ürünlerin değer fiyata satılması için araçlar yerine ürünün direkt tüketiciye ulaşmasını sağlayan birlik veya kooperatifçiliğin özendirilmesi önerilebilir.

Kaynaklar

- Akkuş, Z., 2009. Konya ilindeki süt sığırıcılığı şletmelerinin yapısal özellikleri. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Anonim, 2019. Hayvancılık İstatistikleri. (http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1002), (Erişim tarihi: 18.03.2019).
- Bakan, Ö., Aydın, R., 2016. Ağrı ili süt sığırıcılığı şletmelerinin sosyo-ekonomik özellikleri. *Journal of the Faculty of Agriculture*, 47(2): 113-122.
- Bakır, G., 2002. Van ilindeki özel süt sığırıcılığı şletmelerinin yapısal durumu. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 12(2): 1-10.
- Bintaş, H., 2011. Trakya bölgesindeki süt sığırıcılığı şletmelerinin yapısal ve ekonomik sorunları üzerine bir araştırma. Yüksek lisans tezi, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Cochran, W.G., 1977. Sampling Techniques (3rd Edition). John Wiley&Sons, New York.
- Çoban, O., Laçın, E., Sabuncuoğlu, N., Genç, M., 2013. Production and health parameters in cattle herds: A Survey from Eastern Turkey. *The Journal of Animal and Plant Sciences*, 23(6): 1572-1577.
- Erdoğan, H.M., Çitil, M., Güneş, V., Saatci, M., 2004. Dairy cattle farming in Kars district, Turkey: I. Characteristics and production. *Turkish Journal of*

- Veterinary and Anima lSciences*, 28(4): 735-743.
- Güler, O., Aydın, R., Yanar, M., Diler, A., Koçyiğit, R., Avcı, M., 2016. Erzurum ili Hınıs ilçesi sığırıcılık şletmelerinin sosyo-ekonomik yapısı. *Alinteri Ziraat Bilimler Dergisi*, 30(1): 27-37.
- Hozman, S.B., Akçay, H., 2016. Sivas ili damızlık sığır yetiştiricileri birliğine üye süt sığırıcılığı şletmelerinin bazı teknik ve ekonomik özellikleri. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 22(1): 57-65.
- Ildız, F., 1999. Tokat İli merkez ilçesinde ithal sığır yetiştiren tarım şletmelerinin yapısı. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kayar, Y., 2011. Denizli yöresi süt sığırıcılığı şletmelerinde barınakların yapısal yönden değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Kaygısız, A., Tümer, R., Orhan, H., Vanlı, Y., 2008. Kahramanmaraş Bölgesi Süt Sığırı şletmelerinin Yapısal Özellikleri: I. Yetiştirme Uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniv. Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(2): 23-31.
- Kibar, M., Bakır, G., 2018. Siirt ili koşullarında yetiştirilen siyah alaca sığırlarda ısı stresinin süt verim ve kompozisyonu üzerine etkisi. Yüksek lisans tezi, Siirt Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Siirt.
- Koçyiğit, R., Diler, A., Yanar, M., Güler, O., Aydın, R., Avcı, M., 2016. Süt sığırıcılığı şletmelerinde hayvan sağlığı, veteriner sağlık hizmetleri ve yetiştirici memnuniyeti: Erzurum ili Hınıs ilçesi örneği. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 3(1): 24-32.
- Özen, N., Oluğ, H.H., 1996. Burdur süt sığırıcılığının sorunları ve çözüm önerileri. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 9(1): 309-321.
- Özyürek, S., Koçyiğit, R., Tüzemen, N., 2014. Erzincan ilinde süt sığırıcılığı yapan şletmelerin yapısal özellikleri: Çayırılı ilçesi örneği. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 11(3): 19-26.
- Pezikoğlu, F., 2012. Sürdürülebilir tarım ve kırsal kalkınma kavramı içinde tarım-turizm-kırsal alan ilişkisi ve sonuçları. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(22): 83-92.
- Savaş, S., Yenice, G., 2016. Rize ilinde yapılan süt sığırıcılığının mevcut durumunun araştırılması. *Atatürk Üniversitesi Veteriner Bilimleri Dergisi*, 11(1): 74-83.
- Soyak, A., Soysal, Mİ., Gürcan, EK., 2007. Tekirdağ ilindeki süt sığırıcılığı şletmelerinin yapısal özellikleri ve bu şletmelerdeki siyah alaca süt sığırlarının çeşitli morfolojik özellikleri üzerine bir araştırma. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 4(3): 297-305.
- Şahin, K., Gürsoy, A.K., 2016. Iğdır ili süt sığırıcılığı şletmelerinin sosyo-ekonomik yapısı. *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*, TARGİD Özel Sayı: 118-129.
- Şahin, O. 1994. Ayaş ilçesine bağlı köylerdeki süt sığırıcılığının yapısı. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Şeker, İ., Tasalı, H., Güler, H., 2012. Muş ilinde sığır yetiştiriciliği yapılan işletmelerin yapısal özellikleri. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Veteriner Dergisi*, 26(1): 9-16.
- Tilki, M., Aydın, E., Sarı, M., Aksoy, A.R., Önk, K., 2013a. Kars ili sığır işletmelerinde barınakların mevcut durumu ve yetiştirici talepleri: II. Yetiştirici talepleri. *Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 19(2): 191-197.
- Tilki, M., Sarı, M., Aydın, E., Işık, S., Aksoy, A.R., 2013b. Kars ili sığır işletmelerinde barınakların mevcut durumu ve yetiştirici talepleri: I. Mevcut durum. *Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 19(1): 109-116.
- Tugay, A., Bakır, G., 2009. Giresun yöresindeki süt sığırcılığı işletmelerinin yapısal özellikleri. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 40(1): 37-47.
- Turhan, Ş., 2005. Tarımda sürdürülebilirlik ve organik tarım. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 11(1): 13-24.
- Yamane, T., 2006. Temel Örneklem Yöntemleri. Çeviri: Esin, A., Bakır, M.A., Aydın, C., Güzbüzel, E., Literatür Yayınları: 53, İstanbul.
- Yazıcıoğlu, Y., Erdoğan, S., 2004. SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Detay Yayıncılık, Ankara, s. 49-50.